

LIETUVOS VIETOVARDŽIŲ GEOINFORMACINĖ DUOMENŲ BAZĖ

„Vietų vardais į mus kalba pati žemė. Jos kalbos žodžiai – tai miestų, sodžių, upių, ežerų, balų, girių, kalnų ir kt. vardai“ – rašė kalbininkas Kazimieras Būga¹. Nuo 2007 m. Lietuvos vietų vardai „kalba“; jų teikiamos žinios sklinda ir internetinėje erdvėje – tais metais Lietuvos kalbos institutas pradėjo kurti Lietuvos vietovardžių geoinformacinę duomenų bazę (<http://lvvgdb.lki.lt>, nuorodą į ją galima rasti ir Lietuvos kalbos instituto interneto svetainėje <http://www.lki.lt>). Bazės plėtojimo darbai 2011–2013 m. finansuojami Lietuvos mokslo tarybos pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą (sutarties Nr. LIT-4-19).

Tai pirmoji didelės apimties lietuvių vietovardžių duomenų bazė tiek mokslo, tiek plačiajai visuomenei Lietuvoje ir užsienyje lengvai prieinamoje informacinėje erdvėje (internete). Joje kartu pateikiama (bus pateikta) išsami lingvistinė informacija apie visos Lietuvos vietų vardus, užrašytus iš gyvosios kalbos ir geografinę informaciją apie jais įvardijamus geografinius objektus.

Vietovardžiai ir jais įvardijami geobjektai bazėje pateikiami administraciniu teritoriniu principu. Šiuo metu bazė apima Lietuvos miestų, miestelių, seniū-

nijų centrų vardus ir Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Pagėgių, Druskininkų, Birštono, Rietavo, Ignalinos r., Švenčionių r. savivaldybių teritorijų vietovardžius. Bazėje nurodoma ne tik dabartinė, bet ir tarpukario administracinė priklausomybė. Taigi joje galima ieškoti savivaldybės, seniūnijos, valsčiaus, miesto, miestelio, bažnytkaimio, kaimo, dvaro ir kt. gyvenamųjų vietovių teritorijose esančių (buvusių) vietovardžių. Vietovardžių pateikimas pagal administracinę priklausomybę, taip pat jų susiejimas su geografiniais objektais, kurie vaizduojami ir bazės žemėlapyje, leidžia plėsti regioninius lietuvių vietovardžių tyrimus, patikslinti vietų vardų tarpusavio priklausomybę, jų darybos ir kilmės aiškinius.

Objektai bazėje pateikiami suskirstyti į grupes: gyvenvietės, hidrografija, reljefas, žemės danga, kultūros paveldas. Kiekvienos grupės objektai dar skirstomi į tipus, pavyzdžiui, gyvenvietės – į miestus, miestelius, kaimus ir t. t., hidrografiniai objektai – į ežerus, upes, balas ir t. t., žemės dangos – į pievas, dirvas, miškus ir t. t. Galima paieška pagal kiekvieną objektų tipą. Geobjektai klasifikuojami ir pagal statusą, t. y. pažymima, ar tai esantis, ar išnykęs objektas. Bazėje nurodomas jų dydis: gyventojų skaičius, plotas, ilgis, aukštis, amžius (medžių), apimtis, svoris (akmenų), skersmuo, perimetras. Pagal galimybes stengiamasi įdėti ir gyvenviečių, ežerų, upių, kalnų ar kitų vietų nuotraukų.

Kai turima duomenų, nurodoma, kada vietovardis (paprastai miesto, miestelio, didesnio kaimo vardas) pirmąkart paminėtas istorijos šaltiniuose. Jeigu vietų vardai į bazę yra patekę iš tarpukario

---

¹ K. Būga, *Rinktiniai raštai* 3, sud. Z. Zinkevičius, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961, p. 491.

ar pokario anketų, pateikiama žinoma informacija apie vietovardžius pasakiusius ir užrašiusius žmones (jų vardas, pavardė, amžius, profesija). Taip pat nurodomi užrašymo metai.

Kaip minėta, bazėje pateikiama išsami vietovardžių lingvistinė analizė: duodama sukirčiuota forma, nurodoma giminė, skaičius, kirčiuotė, kilmė pagal vietovardžiui pradžią davusių žodžių kalbinę priklausomybę (indoeuropietiška, baltiška, lietuviška, latviška, prūsiška, sėliška, kuršiška, žiemgališka, jotvingiška, finiška, slaviška, germaniška, graikiška, lotyniška), kilmė pagal leksinį šaltinį (apeliatyvinė, asmenvardinė, vietovardinė), kilmės aiškinimas, daryba (pirminis, galūnės vedinys, priesagos vedinys, priešdėlio vedinys, sudurtinis, sudėtinis), darybos aiškinimas. Galima vietovardžių paieška pagal giminę, skaičių, kirčiuotę, kilmę, kilmės šaltinį, darybą. Bazėje pateikta kalbinė informacija skatina tolesnius vietovardžių tyrimus, pvz., sudaro galimybes plėtoti, tikslinti ir pan. vietovardžių kilmės, darybos analizes.

Į lingvistinę geografinę duomenų bazę vietovardžiai ir geobjektai patenka iš kelių duomenų bazių ir šaltinių. Teikiant gyvenamųjų vietų, dalies ežerų, upių, miškų vardus ir jais įvardijamus objektus, taip pat kultūrinę vertę turinčių objektų pavadinimus naudojamos Lietuvos Respublikos adresų registro, Nacionalinės žemės tarnybos, Kultūros paveldo departamento skaitmeninių geografinių duomenų bazėmis. Kai kurių tipų geografinių objektų (pavyzdžiui, pelkių, laukų, balų, pievų) minėtose duomenų bazėse nėra, todėl šiais atve-

jais daugiausia remiamasi kalbininkų turimais šaltiniais. Minėtini tokie svarbiausi Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriuje saugomi šaltiniai, iš kurių į bazę patenka vietovardžiai ir geobjektai: Lietuvos žemės vardyno anketos (1935–1937), Pavardžių ir vietovardžių komisijos vietovardžių kartoteka ir gyvenamųjų vietų vardų bylos (1935–1938), Vilniaus srities gyvenamųjų vietų vardų sąrašas (1940–1945), Pokario vietovardžių anketos. Naudojamos ir vėliau sudarytais vietovardžių sąrašais, žemėlapiams ir pan.

Svarbu, kad iš Vardyno skyriuje esančių tarpukario ir pokario anketų ar kartotekų į duomenų bazę patenka žemėvardžiai. Šie onimai mažai publikuoti ir kalbininkų nėra išsamiai analizuoti, todėl jų sklaida ir pateikimas internetinėje duomenų bazėje labai svarbus naujiems onomastiniams tyrimams ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Į duomenų bazę įtraukti ir jau išnykusių gyvenviečių, ežerų, upių pavadinimai, jų tyrimų taip pat trūksta.

Bazė aktuali ne tik mokslo, bet ir plačiajai visuomenei. Ji skatina žmones domėtis vietų vardais, vartoti autentiškas jų lytis, taisyklingai juos kirčiuoti², nebevartojamus pavadinimus galbūt ir atgavinti, pvz., suteikiant juos gatvėms.

Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė vis dar kuriama, nuolat pildoma naujais duomenimis, stengiamasi ją tobulinti.

Dovilė TAMULAITIENĖ
[doviletamulaitiene@gmail.com]

² Bazėje pateikiami gyvenamųjų vietų, ežerų, upių vardų tarimo įrašai.